

نقد و معرفی

نسخه برگردان «شاهنامه سعدلو»

شاهنامه / ابوالقاسم فردوسی. خمسة نظامی در حاشیه.

تهران: مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۷۹، ۱۰۷۷ ص.

شابک: ۹۶۴-۷۰-۲۵-۰۲-۵

سر دبیر محترم مجله «نامه بهارستان»

احتراماً، چنانکه استحضار دارند این مرکز نسخه خطی شاهنامه متعلق به خاندان سعدلو را در سال ۱۳۷۱ خریداری کرد و چون به تشخیص متخصصان متون از نسخه های قدیم شاهنامه در شمار می آمد و مناسبت داشت که متن آن در اختیار محققان و مصححان شاهنامه باشد، به طبع عکسی آن اقدام کرد. این کار ارزشمند را مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی پذیرفت و آن را به چاپ رسانید.

روزی که نسخه چاپی برای اولین بار در محل مرکز به نمایش عمومی گذاشته شده بود، چون آقای ایرج افشار آن را دید، نظر جناب آقای بجنوردی را بدان معطوف ساخت که چاپ کنونی تطابق کامل با نسخه خطی ندارد. بدین ملاحظه جناب آقای بجنوردی از آقای افشار خواستند موارد دگرگونی و تقایص پیش آمده را به آگاهی برسانند. مرکز به ملاحظه آنکه از این دگرگونی ها مطلع شده است، مناسب دید انتقادات آقای افشار را به اطلاع اهل

تخصص برساند تا مطلبی فرهنگی از بینندگان و دارندگان آن نسخه مخفی نماند.

البته باید توجه دارندگان نسخه سعدلو را متوجه این نکته کرد که ناشر در اجرای کار، نظرش بر آن بوده است که نسخه بسیار گران عرضه نشود، پس ناچار بوده است که تزیینات چند رنگه را از نسخه بزداید و برای صرفه جویی در فیلم، فواصل میان پاورقی و جدول را کوتاه سازد. ولی در مقابل کوشش داشته است متن نوشته ها به طور کامل و بی خدشه به چاپ برسد.

همان طور که در نخستین مقاله های معرفی نسخه، مؤکداً توصیه شده بود که این نسخه به چاپ برسد، آن کار بدان منظور انجام شد که محققان و مصححان از متن آن بهره ور شوند. اما از نظر بهره گیری های هنری طبعاً علاقه مندان متخصص می توانند به کتابخانه این مرکز تشریف بیاورند و نسخه را به طور دقیق ببینند.

اینک نوشته استاد ایرج افشار عیناً برای درج در مجله فرستاده می شود.

کتابخانه مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی

عنایت الله مجیدی

حضرت آقای بجنوردی

مدیر محترم مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی

چون بار دیگر فرصت پیش آمد که نسخه شاهنامه خطی سعدلو را ببینم آن را با نسخه برگردانی که توسط مرکز صورت طبع عکسی پذیرفته است به تطبیق در آوردم. اینک ملاحظاتی را که برای من پیش آمده است به اطلاع جناب عالی می رساند و یاد آور می شود که همیشه غرض عمده و اصلی از چنین طبع هایی منعکس کردن نسخه خطی است به طور درست و به همان شکلی که هست و نباید هیچ گونه تصرف یا نقصان در آن حاصل شود. موارد بر دو نوع است: کلی و موردی.

موارد کلی:

- تغییر دادن محل رکابه ها و نزدیک کردن آنها به جدول، نسبت به هر دو رکابه.
- چون برای صرفه جویی جدول ها را یکنواخت طبع کرده اند (نه همسان اصل) لذا بین لچکی و سطر فاصله افتاده است و این گونه فواصل در صفحات متعدد مشهود است.
- ساختن لچکی یکنواخت که به کلی با شیوه نسخه متفاوت است.
- از بین بردن تحریرهای اطراف طلااندازی ها.
- از بین بردن طلاکاری های اطراف

عناوین و ساختن تور مانند‌های خط خطی در اطراف آنها.
 - حذف جدول‌های دو خطی اطراف بعضی از عناوین و کشیدن خط سیاه مثلاً در صفحه ۹۵ و ۹۷ در سراسر کتاب.
 - سیاه کردن عناوین به جای طلایی بودن و در نتیجه قلم یکنواختی ندارد و سست است.
 - بد نما شدن عناوین به همان علت دست بردن در خطوط مثلاً ص ۱۳۹.
 - تر و تمیز کردن صفحات، معمولاً در فاکسیمیله عملی نمی‌شود.

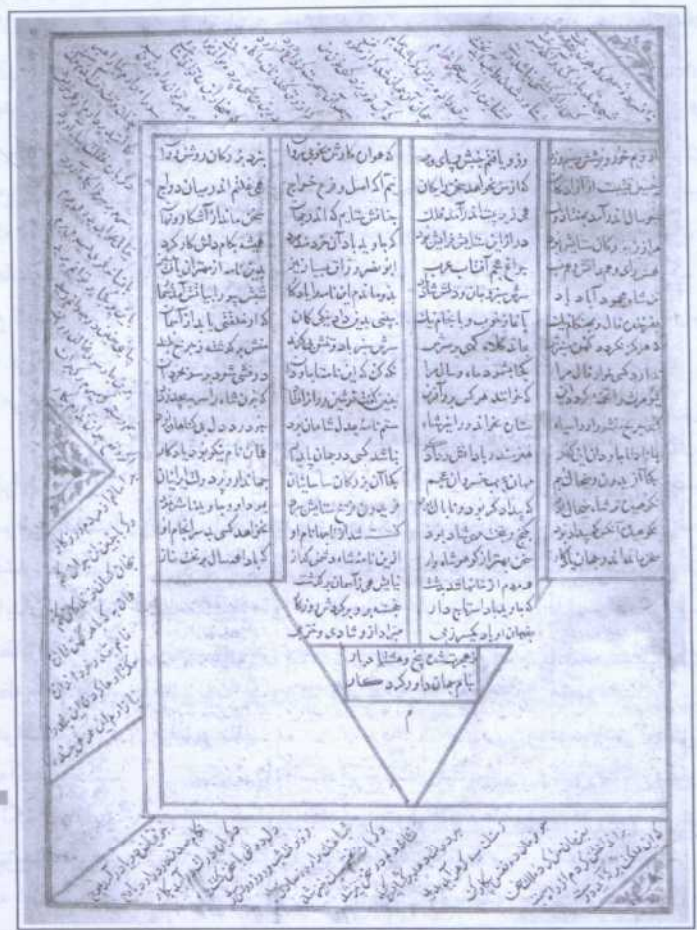
موارد موردی:

ص ۳- آثار خطوط محو شده در نسخه راکه دلالت بر وقف یا مالکیت داشته است و بسم الله الرحمن الرحیم آن باقی است در چاپ نیاورده اند و هر مقدار که مشهود است می‌باید منعکس شده بود.
 ص ۴- تمام خطوط نیزه وار برب لب حاشیه

نسخه را محو کرده‌اند. دو مهر سیاه شده را هم از میان برده‌اند.
 ص ۷- یادداشت دست چپ حاشیه رابه خط خودشان آورده‌اند نه آنچه در نسخه است.
 ص ۶- دو کلمه «پذیرنده» و «اززمی» در حاشیه برافزوده است و در نسخه نیست و از صفحه بعد نقل کرده‌اند.
 ص ۷- کلیه طلاکاری را محو کرده و خطوط را دستکاری کرده‌اند.
 ص ۸- حاشیه حذف شده است چون به خط تازه بوده است.
 ص ۹۵- تغییر دادن رنگ تذهیب.
 ص ۱۰۰- نوشتن کلمه «کهن» به خط بدکثیف به جای «کهن» ظریف خوشنما در حاشیه.
 ص ۲۶۱- جدول کشتی بی جادر لابه لای مصاربع و بالنتیجه کج و کوله شدن سطرهای الحاقی.
 ص ۲۷۰- تغییر نوشته در حاشیه (درست).
 ص ۲۷۰- برداشتن دو خط اطراف عنوان

ص ۲۷۲- حذف حاشیه خط جدید.
 ص ۲۹۷- حذف حاشیه کمرنگ.
 ص ۳۴۰- تغییر دادن جهت یادداشت حاشیه.
 ص ۳۴۴- ایضاً تغییر دادن جهت یادداشت حاشیه.
 ص ۳۵۱- ایضاً تغییر دادن جهت یادداشت حاشیه.
 ص ۳۷۹- تغییر رنگ تذهیب.
 ص ۵۵۱- تغییر جای مصراع میان خط جدول پایین به زیر خط.
 ص ۵۶۰- تغییر رنگ تذهیب.
 ص ۷۴۷- تغییر رنگ تذهیب.
 ص ۹۴۴- تغییر دادن جهت حاشیه.
 ص ۱۰۲۲- تغییر رنگ تذهیب.
 ص ۱۰۳۱- حذف «تم» و جدول کشتی من در آوردی.
 می‌بخشید که مجال تجدید اوراق پیش نیامد و یادداشت‌هایی که حین ملاحظه فراهم شد عیناً تقدیم شده است.

ایرج افشار
 ۱۳۸۰/۵/۱۵

انجامه نسخه شاهنامه سعدلو،
 سده ۸ هجری: تهران، مرکز
 دائرة المعارف بزرگ اسلامی،
 ش ۱۱۱۱. (عکس ز روی اصل نسخه)